

LA RECERCA SOBRE MIGRACIONES A CATALUNYA 2003-2007

RESUM

El projecte realitzat pel Grup de Recerca sobre Migracions s'emmarca dins del projecte Migracat coordinat i finançat per la Fundació Jaume Bofill. L'objectiu principal del projecte és crear una base de dades amb el conjunt de publicacions sobre migracions realitzades a Catalunya, o sobre Catalunya, durant el quinquenni 2003-2007.

Aquesta recerca és la continuació de les bases de dades elaborades pel mateix grup de recerca per al període 1975-2003. La metodologia ha consistit en el buidatge exhaustiu dels informes i publicacions acadèmiques i en la anàlisi de les principals tendències sobre les temàtiques analitzades. Hi hagut un augment considerable, tant relatiu com absolut, en el nombre de persones que es dediquen a la recerca sobre migracions i en el nombre de recerques publicades. La major producció ha comportat una major diversificació en els temes tractats i una consolidació de la recerca que apropa la producció científica sobre migracions a països amb major tradició en la recerca sobre processos migratoris.

I PRESENTACIÓ

El fort creixement econòmic viscut els darrers cinc anys al nostre país ha vingut acompanyat de la major arribada de població estrangera que ha vist Catalunya en un període de temps tant curt. La major disponibilitat de recursos i l'augment de les publicacions acadèmiques han portat a consolidar el creixement dels estudis i de les publicacions sobre migracions que ja havien crescut els darrers vint anys a Catalunya.

En aquest marc de creixement de la producció científica és on s'ubica aquest projecte. El present informe és el resultat del projecte d'actualització de les bases de dades sobre la recerca en migracions a Catalunya realitzada pel Grup de Recerca sobre Migracions de la Universitat Autònoma de Barcelona per als períodes 1975-2000 i 2000-2003 amb el finançament de la Fundació Castellet del Foix i la Secretaria per la

Immigració de la Generalitat de Catalunya. La recerca i l'actualització de la base de dades sobre la que es basa el present informe es va dur a terme entre els mesos de Desembre del 2007 i Juny del 2008.

El projecte realitzat pel Grup de Recerca sobre Migracions amb el finançament de la Fundació Jaume Bofill té com a objectiu principal elaborar una base de dades amb les recerques sobre migracions produïdes a Catalunya durant el quinquenni 2003-2007. Paral·lelament a la creació de la base de dades de les publicacions realitzades s'ha elaborat un cens dels principals grups de recerca i investigadors que actualment treballen sobre les migracions a Catalunya. El projecte s'emmarca dins del projecte *Migracat* de la Fundació Jaume Bofill que compta amb una plataforma web on difon i ofereix material extens sobre migracions al conjunt de la societat.

La tasca principal del projecte realitzat ha estat crear una base de dades que reculli de manera exhaustiva gran part de les publicacions sobre migracions fetes a Catalunya. Com en les bases de dades anteriors s'hi inclouen no tant sols les publicacions de recerques acadèmiques sinó també publicacions de diferents administracions públiques, centres d'estudi de bancs o empreses, fundacions privades, sindicats, organitzacions patronals, ONG i altres per a crear una base de dades el més exhaustiva possible.

Els materials recollits han d'haver estat publicats entre els anys 2003 i 2007 ambdós inclosos. Les publicacions han de tractar sobre migracions incloent-hi des dels desplaçaments de llarga distància fins a la mobilitat residencial entre municipis propers on Catalunya hi sigui territori mencionat. Els moviments de població que es tenen en compte poden ser, entre Catalunya i la resta del món, dins de l'estat espanyol o desplaçaments interns a Catalunya. Les escales territorials tractades en les publicacions poden anar, doncs, des de l'escala continental fins a la municipal. En aquest sentit, s'hi inclouen publicacions que no tenen el territori català, ni cap de les seves parts, com a àmbit principal d'estudi sinó que es centren en el conjunt de l'estat espanyol o el sud d'europa i Catalunya surt mencionada en la publicació encara que sigui en un paper secundari.

El segon dels objectius del projecte és elaborar un cens de les institucions, grups de recerca i investigadors que treballen sobre migracions a Catalunya,na base de dades amb els investigadors i investigadores que han estudiat i estudien diversos aspectes del fenomen migratori. La creació de la base de dades s'ha realitzat incloent els autors o autores que firmen les diverses publicacions incloses a la bases de dades i tenint en compte la seva afiliació a alguna entitat o grup de recerca. Un cop feta aquesta fase, per tal de incloure investigadors que no han publicat res sobre el tema a les revistes consultades però que formen part d'algun grup o institució i degut a les diferents dinàmiques internes de cada un dels grups de recerca, s'ha inclòs a la base de dades tots els membres que figuren a la pàgina web del grup o institució. Malgrat pugui semblar un criteri arbitrari degut a la poca actualització d'algunes webs o a la superpoblació d'alguns dels grups per diferents motius es considera un criteri estàndard aplicable de manera objectiva a tots els grups censats.

Les bases de dades creades en aquest projecte poden ser d'utilitat per al conjunt de la societat ja sigui per a conèixer els principals temes de recerca relacionats amb les migracions que han estat estudiats, per a contactar amb especialistes en alguna de les dimensions múltiples que inclou les migracions, per a encetar noves línies de recerca o per a crear opinions sobre un dels temes socials i econòmics més rellevants del nostre temps i dels anys vinents com és la immigració.

Així doncs, l'informe elaborat a partir de les bases de dades creades en el projecte pot servir com a breu estat de la qüestió de la recerca sobre migracions publicada entre els anys 2003 i 2007 i, per tant, com a punt de partida per a crear hipòtesis o preguntes de recerca sobre aspectes actuals relacionats amb les migracions a Catalunya i la seva evolució en un futur proper. D'aquesta manera, les característiques principals de les dades recollides que es mostren en el present informe no tant sols fan una descripció estadística de la recerca publicada sinó que identifiquen alguns temes de recerca que poden ser rellevants des del punt de vista social o econòmic en un futur immediat a Catalunya.

A continuació es presenten alguns dels resultats obtinguts i les característiques principals de la base de dades elaborada.

2 PRODUCCIÓ CIENTÍFICA

2.1 Grups de recerca, investigadors i publicacions

Encara que la publicació dels materials no és exclusiva de les publicacions acadèmiques i són nombroses les publicacions editades o coordinades per fundacions privades, administracions públiques o altres organitzacions socials, els autors sí que pertanyen quasi en la seva totalitat a alguna de les universitats catalanes. Molts dels autors que formen part de grups de recerca universitaris publiquen o difonen les seves recerques a través d'altres canals que els estrictament universitaris. Per aquest motiu no és d'estranyar que la base de dades de persones que han publicat recerques sobre migracions, a excepció d'una entitat, estiguin vinculats d'una manera o altre amb les universitats catalanes. En total són 179 persones que han publicat alguna recerca sobre migracions els darrers cinc anys o que consten com a membres d'algun dels grups de recerca sobre migracions existents i que algun dels seus membres ha publicat sobre migracions els últims cinc anys.

La majoria dels investigadors censats ja figuraven a les bases de dades creades per als períodes anteriors. A la base de dades elaborada per al període 1975-2000 hi constaven aproximadament 700 persones que havien publicat sobre migracions i entre aquests s'hi troben alguns dels que figuren en els darrers anys. Tot i així, si fem una ràtio de les persones que han publicat pel nombre d'anys que compren cada un dels períodes observem com hi ha hagut un augment considerable en el nombre d'investigadors sobre el tema. Per els vint-i-cinc anys que comprenen el primer període surt una ràtio de 27 investigadors per any mentre que per al darrer quinquenni la proporció és de 39 investigadors per any.

Deixant de banda el nombre de persones que han pogut deixar de fer recerca al llarg d'aquest vint-i-cinc anys, cal recollir el que també s'apuntava en el informe de la base de dades anteriors en que existeix una gran disparitat entre investigadors que fan nombroses aportacions i altres que puntualment, i de manera transversal, fan alguna aportació al tema de les migracions. La disparitat de dedicació a la recerca es pot pressuposar per als dos períodes, és per això que l'increment de la proporció de

persones que han publicat recerca sobre migracions en el darrer període s'ha de prendre en consideració i cal cercar-hi motius. Una de les explicacions parcials pot ser l'augment del finançament en forma de projectes d'investigació finançats o beques per a la recerca que hi ha hagut a les universitats, una altra raó complementària pot ser l'augment de la immigració estrangera a Catalunya, coetània a l'augment del finançament i l'augment de la notorietat de la immigració a la societat catalana.

A continuació es mostren els 20 grups de recerca amb les institucions de les que depenen i el nombre de investigadors que figuren a la seva pàgina web. Malgrat ser coneixedors de la presència d'algunes pàgines web sense actualitzar i de la presència de investigadors amb una baixa activitat dins del grup pensem que la pàgina web és una manera equànime de incorporar persones que fan, o han fet, recerca sobre migracions a Catalunya ja que Internet ha esdevingut una de les principals fonts de presentació a la resta de la societat que han utilitzat els grups de recerca i altres organitzacions socials.

En els 20 grups de recerca o departaments i figuren a la seva pàgina web un total de 179 investigadors i investigadores que amb noms i cognoms i amb forma de contacte han estat incorporats a la base de dades. A continuació es mostren aquests 20 grups de recerca i el nombre d'investigadors i investigadores que figuren al seu web.

Taula 1. Institucions, grups de recerca i investigadors sobre migracions a Catalunya

Òrgan / Institució	Grup / Departament	Investigadors al web
Centre Estudis i Recerca Sindicals. CCOO	Àrea immigració	1
Universitat Autònoma de Barcelona	Grup de Recerca sobre Migracions (GRM)	15
	Grup d'Estudis d'Immigració i Minories Ètniques (GEDIME)	29
	Educació, Migracions i Infància	18
	Inter-asia. Interculturalidad en Asia Oriental	1
	MIGRACOM. Grupo de Investigación sobre Migración y Comunicación	27
	Observatori sobre la Cobertura Informativa dels Conflictes	1
	Equip de Recerca en Interculturalitat i Immigració a Catalunya	1

	Grupo Interdisciplinar para la Prevención y el Estudio de las Prácticas Tradicionales Perjudiciales	1
	Centre Estudis Demogràfics	8
Universitat de Barcelona	Grup de Recerca en Exclúsio i Control Socials	1
	Població i Territori	2
	Máster en Inmigración y Educación Intercultural	1
Universitat de Girona	Dret Social Europeu i Drets dels Treballadors Extracomunitaris	9
	Càtedra d'Immigració Drets i Ciutadania	4
Universitat Internacional de Catalunya	Geografia	3
Universitat Oberta de Catalunya		1
Universitat Pompeu Fabra	Grup de recerca sobre immigració i innovació política	8
Universitat Rovira i Virgili	GRQ. Observatori de les Migracions	35
Universitat de Lleida	Grup de Recerca Interculturalitat i Desenvolupament	5
	Grup Interdisciplinari Estudis de Desenvolupament i Multiculturalitat	8
Total		179

Font: Elaboració pròpia.

Degut a que la majoria de grups o departaments formen part d'universitats catalanes hi ha un conjunt de producció científica sobre migracions a Catalunya en forma de tesis doctorals, tesines o treballs de recerca que també s'han incorporat a la base de dades tal i com es va fer en la base de dades per al període anterior. La importància d'aquest tipus de documentació rau, d'una banda, en el seu caràcter d'aportació, en principi nova i especialitzada, a l'estudi de la migració i, d'altra banda, en el seu caràcter de formació acadèmica, que indicaria el creixement del nombre d'investigadors que centren els seus treballs sobre les migracions.

El creixement experimentat en el període anterior en aquests tipus de publicacions s'ha vist consolidat i augmentat en el darrer quinquenni. El total de tesis o tesines incloses en la base de dades anterior era de 62 que en un període de 27 anys representa 2,3 tesis o tesines per any. En el darrer quinquenni el nombre de tesis o tesines incloses en el catàleg de les universitats catalanes o en els catàleg TdX de les tesis doctorals en xarxa i TESEO que tractin sobre migracions a Catalunya és de 25 el

que fa una ràtio de 5 tesis o tesines per any. És a dir, en el darrer quinquenni s'ha duplicat la ràtio de publicacions de treballs de recerca inèdits disponibles a les nostres universitats catalanes. Aquest fort increment es pot explicar per les mateixes raons que per l'augment de les persones dedicades a la recerca sobre migracions i per la obligatorietat de la presentació i publicació de les recerques acadèmiques com a tràmits ineludibles en la carrera docent. La obligatorietat de realitzar tesis i tesines a la universitat es va imposar als anys 90 on el darrer informe sobre la recerca en migracions ja destacava que s'havien multiplicat per 7 aquestes publicacions en relació als anys anteriors. El creixement relatiu s'ha vist reduït però la ràtio de tesis o tesines per any segueix sent més nombrós que per als anys anteriors. La majoria de documents d'aquests tipus s'han centrat en la immigració estrangera.

A continuació es mostra una taula amb el nombre de treballs de recerca que en forma de tesis o tesines s'han presentat a cada una de les universitats catalanes durant el darrer quinquenni.

Taula 2. Treballs acadèmics segons universitat de realització, 2003-2007

	Tesi doctoral	Treball de recerca/tesina	Total
UAB	12	4	16
UB	5		5
UdL	1		1
UIC	1		1
URV	2		2
Total	22	4	25

Font: Elaboració pròpia.

Com es pot veure a la taula 2, el nombre de tesis i treballs de recerca segueix la mateixa proporció que el nombre de grups i persones que es dediquen a la recerca sobre migracions i que pertanyen a cada una de les universitats catalanes sent la Universitat Autònoma de Barcelona seguida de la Universitat de Barcelona les institucions on s'han presentat més publicacions d'aquest tipus.

A banda dels treballs estrictament acadèmics, que representen una petita part de les publicacions sobre migracions, la recerca sobre migracions es publica principalment en revistes especialitzades. El conjunt d'ítems incorporat a la base de dades per al quinquenni 2003-2007 és de 613 publicacions. El nombre d'ítems sobre publicats és més gran que qualsevol dels quinquennis anteriors i si prenem com a referència el total de publicacions per al període 1975-2000 i el dividim pel nombre d'anys que inclou el període, és a dir vint-i-sis, ens dona una ràtio de 37 publicacions per any. La ràtio per al quinquenni 2003-2007 és de 122,6 publicacions per any fent palès el fort increment en les publicacions del darrer període. En aquest sentit, es pot dir que s'ha consolidat el creixement del nombre d'ítems durant els últims anys que ja s'apuntava a l'informe anterior.

Malgrat l'increment experimentat, si tenim en compte el nombre de publicacions per a cada un dels anys del quinquenni, no es pot parlar de cap tendència al creixement sinó més aviat d'un cert manteniment en les aproximadament 120 publicacions per any sobre migracions que caldrà veure si es consolida en els propers anys. A continuació es mostra en detall el nombre de publicacions per a cada un dels anys del quinquenni.

Taula 3. Registres publicats per any

any	nombre de registres
2003	106
2004	130
2005	119
2006	139
2007	118
Total	612

Font: Elaboració pròpia.

Com a la base de dades precedent, per a cada un dels 612 ítems inclosos, ja siguin estudis, llibres, informes o articles, es compta amb els següents camps: número identificador, ISBN, títol, any, nom de l'autor/a, número identificador de cada autor/a,

lloc de publicació o realització, editorial o entitat publicadora, nom de l'editor/a, títol de la revista, número de la revista, volum, número de pàgines, títol de la conferència o congrés, lloc de la conferència o congrés, tipus d'ítem, material publicat o no, localització, paraules clau.

A la base de dades es recullen tant els materials produïts a Catalunya com aquells que des d'una perspectiva més general, per al conjunt de l'estat espanyol o per a la Unió Europea, tenen rellevància per a la interpretació i l'anàlisi dels fluxos a Catalunya. Per aquest motiu s'hi inclouen estudis comparatius entre diferents països o regions de la Unió Europea que parlen directament o indirectament de Catalunya així com estudis teòrics sobre polítiques migratòries estatals o europees o sobre aspectes epistemològics de les migracions que també afecten o poden ser interessants per a Catalunya.

En aquest sentit s'han incorporat tots els autors que treballen en institucions catalanes i que tenen recerca publicada sobre migracions encara que el contingut de la publicació no sigui específic de les migracions a Catalunya ja que el contingut, en la era de les migracions internacionals, sí que pot ser rellevant per a entendre o estudiar les migracions a casa nostra. La inclusió d'aquests estudis a la base de dades pren més sentit si tenim en compte, com sembla apuntar, que cada vegada hi haurà més normativa europea sobre migracions i que les particularitats legislatives de cada un dels països de la Unió Europea s'aniran homogeneïtzant. Les directrius sobre migracions cada vegada responen a situacions compartides per un major nombre de països i és normal que augmentin els estudis que poden ser aplicats a diferents països o regions de la Unió Europea sense que aquests parlin directament de Catalunya. Paral·lelament, la incorporació de les migracions, i específicament de la immigració estrangera, dins de les prioritats de recerca en els programes catalans i espanyols –tot seguint els programes de recerca de la Unió Europea– ha derivat cap a un augment dels recursos destinats a l'estudi d'aquests temes i conseqüentment en un augment dels projectes de recerca i de les publicacions que se'n deriven.

En el cas concret de la creació de la base de dades per al present projecte s'han consultat un total de 216 publicacions periòdiques. Del total de títols consultats cal tindre en compte que algunes de les publicacions que figuraven a la base de dades del

període 1975-2000 es van deixar de publicar però que hi ha hagut un major nombre d'aparicions de noves publicacions dedicades a temes relacionats amb les migracions o que contenen alguna publicació de recerques sobre migracions. És per això que no totes les 216 publicacions contenen algun article sobre migracions el darrer quinquenni però sí que hi ha vàries publicacions que contenen més d'un article. A continuació es presenta una taula amb les 25 revistes que contenen més articles dedicats a les migracions a Catalunya per al darrer quinquenni.

Taula 4. Revistes amb major nombre d'articles publicats sobre migracions
a Catalunya per al període 2003-2007

Revista	Nombre d'articles
Papers de Demografia	29
Scripta Nova. Revista Electrónica de Geografía y Ciencias Sociales	25
Sistema	23
Perspectiva Escolar	20
L'Avenç	18
Revista Española de Investigaciones Sociológicas	18
Dcidob	16
Revista de Girona	15
Cuadernos Geográficos de la Universidad de Granada	14
Cultura de los cuidados: Revista de enfermería y humanidades	14
Temps d'educació	14
RTS. Revista de Treball Social	13
APOSTA Revista de ciencias sociales	10
Arbor: Ciencia, Pensamiento y Cultura	10
Revista d'Etnologia de Catalunya	10
Revista Internacional de Sociología	10
Cuadernos electrónicos de filosofía del derecho	9
La Factoría. Revista Cultural	9
REMI. Revue Européenne des Migrations Internationales	9

Estudios migratorios latinoamericanos	7
Medicina Clinica	7
Papers: Revista de Sociologia	7
Revista de Ciencias de la Educación	7
AIBR. Revista de Antropología Iberoamericana	6
Documentación social	6

Font: Elaboració pròpia

Donades les dimensions continentals del fenomen migratori i pels motius exposats anteriorment de la inclusió de Catalunya dins de la Unió Europea, s'ha cercat en buscadors i bases de dades digitals on hi consten publicacions internacionals utilitzant paraules clau com migració, Catalunya, Espanya i els seus derivats tant en català, com en castellà, anglès i francès. Tot i això, el major nombre de publicacions sobre migracions s'ha donat en revistes de difusió catalana, seguides per les de difusió estatal i finalment per les revistes de projecció internacional.

Un cop analitzats el nombre de persones i de publicacions dedicades a la recerca en migracions a Catalunya, el següent apartat dedica unes breus pinzellades als tipus de moviments migratoris tractats majoritàriament en les publicacions incloses a la base de dades.

2.2 Els moviments migratoris estudiats

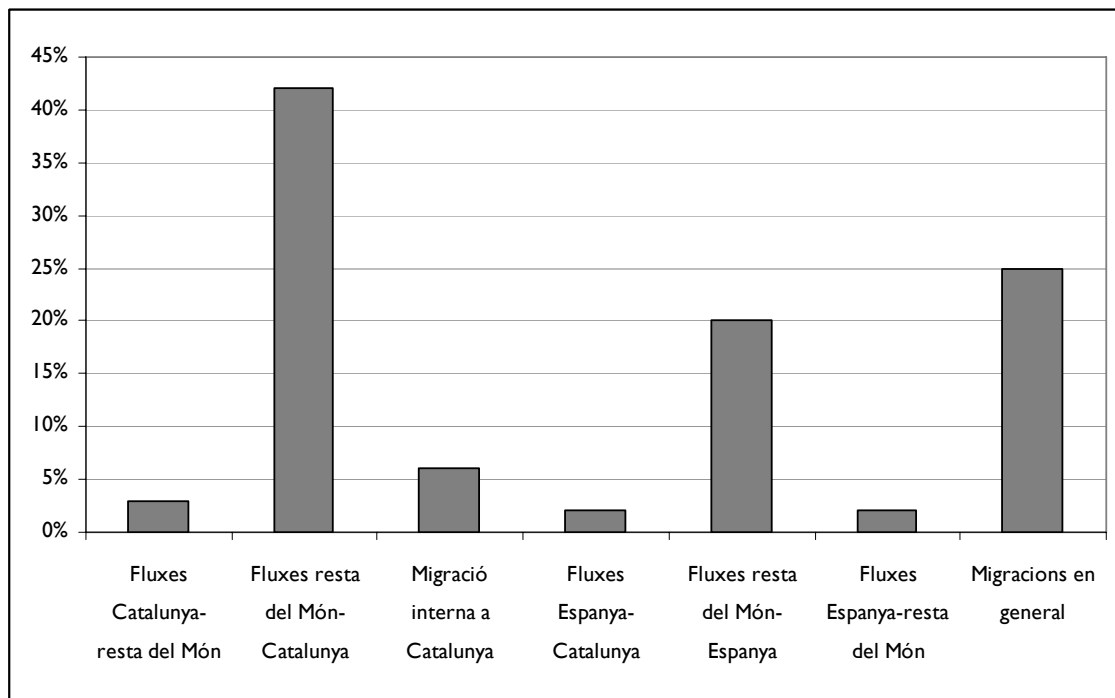
Partint d'una concepció àmplia dels processos migratoris la inclusió de les recerques publicades sobre migracions hauria d'incloure articles sobre qualsevol flux o intercanvi migratoris entre Catalunya i altres territoris, així com els moviments migratoris interns. En el quinquenni analitzat, però, es consolida la tendència apuntada en el darrer informe sobre la focalització de la recerca quasi exclusivament en la immigració estrangera a partir de la dècada dels noranta. Fins a finals dels anys setanta i la primera dels anys vuitanta, els estudis sobre migració a Catalunya tenien com a eix central la immigració procedent d'altres llocs de l'estat. Aquest fenomen corresponia al fet que

el gruix dels intercanvis migratoris de Catalunya amb altres territoris, durant una gran part del segle XX, va tenir com a element destacat l'arribada i assentament de població nascuda en altres territoris espanyols. No obstant això, es va prestar poca atenció a altres fluxos migratoris relacionats amb Catalunya, com pot ser el retorn de migrants des de Catalunya a les seves comunitats d'origen o l'emigració de catalans a altres terres de l'estat o a l'estranger. A meitat dels anys vuitanta, els fluxos migratoris amb Espanya es deixen pràcticament d'estudiar i es veuen substituïts de manera imparable per la immigració internacional de persones de nacionalitat estrangera.

Actualment, el domini que ja s'apuntava al darrer informe sobre el període 1975-2000 per part de la recerca sobre immigració estrangera en detriment de la recerca en altres moviments migratoris s'ha vist confirmat i ampliat. La recerca sobre immigració estrangera és pràcticament la totalitat de la recerca sobre migracions produïda pels diferents grups de recerca i per les organitzacions socials. Aquest fet pot semblar evident degut a la major rellevància social, política i periodística de la immigració estrangera, però no deixa de ser curiós degut a que segueixen existint els fluxos migratoris interns, estatals i la emigració de catalans cap a l'estranger encara que proporcionalment siguin menors.

Per a visualitzar la primacia de la recerca sobre immigració estrangera per sobre la resta de moviments migratoris que es viuen a Catalunya s'ha creat la taula 5 on es mostra la proporció dels estudis sobre immigració estrangera en front la resta de moviments migratoris centrats en altres escales geogràfiques d'anàlisi.

Taula 5. Distribució percentual de la producció segons l'escala espacial

Font: Elaboració pròpia

Malgrat que la immigració estrangera ha centrat l'atenció de la majoria de les recerques fetes sobre migracions, cal fer notar que no totes les nacionalitats estrangeres ni tots els col·lectius d'immigrants procedents d'altres països han cridat l'atenció de manera homogènia.

Tal i com ja s'anotava per al darrer quinquenni del darrer informe, per al 2003-2007, la majoria de la recerca sobre migracions a Catalunya s'ha centrat majoritàriament en els immigrants procedents de països empobrits i, molt especialment del Magreb, de l'Àfrica occidental, de l'Amèrica Llatina i, en menor mesura, de determinats països asiàtics. Les nacionalitats estudiades contrasten amb la diversitat de residents estrangers presents a Catalunya. Així, per posar-ne només un exemple, si bé els immigrants procedents de la Unió Europea són majors en nombre que moltes de les nacionalitats estudiades, aquestes no han merescut gairebé cap estudi. Hi ha una tendència a separar els estudis sobre immigració dels estudis sobre persones grans procedents majoritàriament de la resta d'Europa que es venen a jubilar a Catalunya. Aquests estudis es tracten a part i no s'inclouen als estudis sobre immigració de la mateixa manera que tampoc es sol fer amb les migracions de personal altament qualificat com directius de multinacionals i professionals lliberals.

De la mateixa manera que hi ha immigració estrangera de determinades nacionalitats que tot i ser nombrosa en termes poblacionals no compta amb recerca sobre el tema, succeeix el mateix amb la recerca sobre l'emigració de catalans cap a altres territoris. En l'emigració dels catalans, com en el període anterior, predominen els estudis històrics i són poques les recerques contemporànies sobre temes d'interès com podrien ser el personal d'empreses catalanes en procés d'internacionalització o l'emigració de població d'estatus social alt i elevada formació educativa i professional. Tampoc ha estat objecte d'estudi la migració interior. Malgrat el fort augment de la mobilitat quotidiana i de la dispersió de la vida urbana per gran part del territori català els canvis en la mobilitat residencial han estat poc estudiat i probablement no han estat considerats com a moviments migratoris per estar eclipsats pels grans moviments migratoris internacionals, en especial la immigració estrangera.

La pluralitat de disciplines que tracten les migracions és un fet a destacar. La migració és un fenomen que presenta diverses facetes i la seva incidència va des dels aspectes educatius fins als aspectes laborals, des dels aspectes legislatius fins a les condicions de vida o als processos d'integració, per citar-ne alguns exemples. Per tant, sigui la seva incidència major o menor, existeix una àmplia interdisciplinarietat de grups de recerca i de departaments universitaris que fan recerca sobre el tema. A continuació es comenten els temes relacionats amb la migració a Catalunya més tractats en les publicacions incloses a la base de dades elaborada.

3 TEMES DE RECERCA

Les dimensions múltiples relacionades amb les migracions humanes comporta que sigui un fenomen estudiat des de diferents disciplines o especialitats. A la base de dades elaborada hi ha autors i autores de diverses disciplines i que es centren en diferents aspectes del fenomen migratori. A continuació es presenten algunes reflexions sobre els temes tractats.

Els principals camps de recerca tractats en la recerca sobre migracions realitzada a Catalunya el darrer quinquenni segueixen sent, majoritàriament, els mateixos que es destacaven en el darrer quinquenni analitzat. Per aquest motiu, les àrees temàtiques

estan fetes en base a l'informe realitzat per al període 1975-2000 encara que el major nombre de publicacions i la diversitat temàtica ha fet convenient desglossar algun tema en diversos subtemes. A la taula següent es mostren els principals temes tractats i el nombre d'articles de la base de dades que tracten sobre ells.

Taula 6. Nombre d'articles per tema

Temes	Articles
Integració social	107
Treball i activitat econòmica	81
Aspectes teòrics i metodològics	79
Migració i territori	76
Legislació i política migratòria	53
Caract. Sociodemogràfiques	49
Perspectiva històrica	40
Educació	39
Sanitat i Salut	34
Aspectes culturals	17
Demografia	16
Aspectes socials	10
Mitjans de comunicació	9
Noves tecnologies	2
Literatura	1

Font: Elaboració pròpia

Dels principals temes tractats s'apunten algunes consideracions que enllacen amb les reflexions realitzades en els informes de les darreres bases de dades creades per als períodes anteriors.

3.1 Integració

Com reflexa la taula que es mostra la integració és el tema al que s'han dedicat més articles. Tot i les dificultats en definir el terme i les múltiples dimensions que pot tenir el tema, el que mostra que la integració dels immigrants a la societat sigui un dels temes més tractats en els estudis sobre migracions a Catalunya durant els 33 anys analitzats (la integració també era un dels temes més estudiats en els períodes anteriors analitzats) és que l'enfocament es centra en la diversitat que es redueix, sovint, a determinisme particularista. En quasi bé cap de les recerques sobre integració s'emfatitza els aspectes compartits sinó que s'acostuma a destacar la diferència i aquesta s'ha d'abordar com si fos un problema. En l'augment de l'èmfasi en la diferència derivat de l'èmfasi en la integració com a tema d'estudi se li pot relacionar les connotacions, sovint implícites, que s'han consolidat en el terme immigrant. Malgrat l'avenç en l'ús etimològic de les paraules, la relació entre el terme immigrant i el terme integració segueix sent un tema central del debat que no sol incloure immigrants de diferents estrats socioeconòmics ni de diferents nacionalitats, sinó que es segueix referint, sovint, a immigrants en condicions socioeconòmiques desfavorides i es sol partir sempre de la diferència en comptes dels elements compartits.

Com ja s'apuntava a l'informe anterior, existeix el perill latent que en un context socioeconòmic desfavorable es segueixi fent recerca sobre integració només per immigrants estrangers de determinades nacionalitats, determinades religions o inserció laboral per a un grup esbiaixat dels immigrants estrangers alimentant, encara que involuntàriament o per empatia, reaccions adverses i mal interpretades dels resultats obtinguts a la recerca. Construint un argument tant simple com que si es fa recerca és per què hi deu haver algun problema. Això no significa, però, que la presència d'immigrants en situació socioeconòmica desfavorable i procedent de països empobrits no mereixi una atenció específica, però l'emfatització esbiaixada de la diferència no ha de venir, si més no, de la recerca sobre migracions. Si no, s'amaga una visió més plural de la immigració que també ressalti els punts de contacte amb el conjunt de la població, la diversitat social i professional, i l'heterogeneïtat social.

3.2 Legislació i política migratòria

En el darrer informe sobre la recerca en migracions els temes jurídics eren els que relativament tenien majors publicacions. La necessitat normativa de gestió i regulació en el moment de major increment de la rebuda d'immigració estrangera en pot ser una explicació però també el major nombre absolut d'articles que hi ha aquest darrer quinquenni i el fet que els temes jurídics hagin perdut pes relatiu en la recerca sobre migracions. El fet que la política migratori estigui guiada principalment des de l'estat espanyol i que cada vegada hi hagi més aproximacions a una política migratòria comuna dins de la Unió Europea també poden explicar que no hi hagi articles específics sobre Catalunya.

3.3 Treball i activitat econòmica

Els aspectes laborals relacionats, majoritàriament, amb la immigració estrangera és un altre dels temes de recerca sobre el que més es publica. Com ja passava en el quinquenni anterior, però, la recerca es centra majoritàriament en sectors baixos i poc qualificats del mercat laboral i tracta temes com la inserció laboral o les condicions laborals. S'ha tendit a posar l'accent en els col·lectius de treballadors estrangers procedents de països empobrits i en tota una sèrie d'activitats econòmiques que destaquen precisament per la precarietat contractual i per unes condicions laborals insatisfactòries.

La recerca sovint s'ha plantejat des d'una perspectiva que ha afavorit la divisió per branques d'activitat econòmica, insistint especialment en l'agricultura, el servei domèstic, els cuidadors informals, la hostaleria, la construcció o el petit comerç. Com en el quinquenni anterior es segueix detectant certa manca de recerques sobre la mobilitat de personal altament qualificat a Catalunya, ja sigui immigració estrangera o emigració de catalans, alts directius, funcionaris, metges o investigadors i investigadores.

3.4 Característiques sociodemogràfiques

En el quinquenni hi ha hagut menor presència d'estudis demogràfics clàssics sobre immigració. Estudis que mostren les característiques sociodemogràfiques bàsiques de certs immigrants estrangers (sexe, edat, origen, nacionalitat o ocupació) ja no solen ser publicacions úniques sinó que formen part de publicacions de recerques sobre altres temes que incorporen aquestes dades.

Les publicacions solen incloure més informació sobre el cicle de vida o la trajectòria migratòria de les persones immigrades, afegint informació de més qualitat que la simple descripció de les dades socioedemogràfiques. Aquestes estudis tenen més presència en països amb més tradició migratòria i és una de les mancances detectades en els informes anteriors que mostra tendències de canvi i maduració. També han augmentat estudis que incloguin una visió de gènere a l'experiència migratòria i recerques sobre les xarxes migratòries i la seva organització tant a Catalunya com a la resta de l'estat espanyol.

3.5 Aspectes culturals

Els aspectes culturals relacionats amb la migració són transversals a d'altres disciplines. La cultura es tracta com a subtema de recerca en publicacions sobre migracions i salut, mercat laboral, educació o religió. Degut a la complexitat i transversalitat del terme cultura no es gaire freqüent trobar publicacions que tractin el tema directament però sí que és un tema que apareix explícitament com a important en quasi bé totes les publicacions que tracten temes com la integració o com els temes citats anteriorment.

La cultura encara es tracta sovint com un tema centrat en els aspectes folklòrics i no engloba aspectes de la vida quotidiana ni les diferències socioeconòmiques o de classe en la seva conceptualització. Tant en la religió com en l'educació els temes més tractats han estat la religió musulmana i la població procedent de països empobrits que es troba en condicions econòmicament desfavorables. Altres religions menys visibles públicament, amb menor relació històrica o simplement practicada per immigrants estrangers procedents de països occidentals no ha rebut la mateixa atenció. Per altra

banda, l'educació es centra sobretot en la immigració a les aules d'educació primària i secundària oblidant, parcialment, la formació universitària i la seva forta relació amb els moviments migratoris.

3.6 Altres temes

L'augment en termes absoluts i relatius de les publicacions sobre recerca en migracions ha comportat una major diversificació dels temes tractats. Han pres major rellevància les publicacions sobre el tractament informatiu de la immigració en els mitjans de comunicació i han aparegut grups de recerca dedicats principalment a estudiar el fenomen. Han aparegut forces estudis que analitzen el discurs i el llenguatge emprat en el camp de les migracions així com han augmentat considerablement els estudis sobre migracions, salut i el funcionament del sistema sanitari.

Són estudis que relacionen els moviments migratoris amb la dispersió de certes malalties infeccioses, amb els riscos de patir patologies mentals o amb les diferències culturals a les consultes mèdiques.

3.7 Conclusions

Hi ha hagut un augment en termes absoluts i relatius de les publicacions de recerques sobre migracions a Catalunya durant el període 2003-2007. L'augment de les publicacions també ha vingut acompanyat d'un augment dels grups de recerca, institucions, departaments i persones que es dediquen a la recerca dels moviments migratoris a casa nostra.

La situació de bonança econòmica a propiciat l'augment de recursos i publicacions contribuint a una major riquesa en els enfocaments i temes tractats així com a una major difusió de les recerques a escala nacional, estatal i internacional. El període analitzat ha significat la consolidació de les tendències observades en el darrer quinquenni sobre les publicacions en migracions i caldrà esperar a veure com evolucionen els processos migratoris i la recerca sobre els mateixos en un context socioeconòmic diferent.

La consolidació i inici de la maduració de les recerques sobre migracions en volum i temàtiques, així com la consolidació de part de la immigració estrangera a Catalunya porta a recuperar les recerques sobre les condicions socioeconòmiques, l'estratificació social i les classes socials que s'aplicava a les recerques sobre migracions dels anys seixanta i setanta a Catalunya. A escala planetària, la recerca sobre les diferències de classe i l'estratificació social en un context globalitzat, mundial, es comença a introduir en la recerca sobre les migracions internacionals encara que el marc de referència ja no serien els estats sinó el conjunt del planeta. En un context com aquest, les migracions internacionals i la seva recerca haurà de centrar-se no tant sols en les diferències o en les dificultats sinó també en els punts comuns i en les sinèrgies positives.

4 POSSIBLES LÍNIES DE RECERCA

En el present informe s'ha pogut observar com l'increment dels grups de recerca, de les institucions i de les persones que han fet, o fan, recerca sobre migracions en el darrer quinquenni s'ha traduït en un augment relatiu i absolut del nombre de recerques publicades que han aparegut cada any a les diverses publicacions periòdiques.

El major volum de publicacions ha anat acompanyat de major diversitat en els temes tractats. Alguns dels temes que en el darrer informe sobre la recerca publicada en migracions s'apuntaven com a temes d'interès compten amb forces publicacions entre el 2003 i 2007. Alguns d'aquests temes són publicacions sobre la relació entre migracions i utilització de les tecnologies de la informació i la comunicació, recerca sobre les xarxes migratòries, les relacions transnacionals ja sigui des de la participació política o relacionat amb el codesenvolupament o els enfocaments de gènere en els estudis sobre migracions.

Tot i la diversitat de temes tractats i el bagatge important que es comença a acumular pel que fa la recerca sobre migracions, hi ha temes que poden ser rellevants en un futur proper.

La producció realitzada fins al moment s'ha dut a terme en un context de bonança econòmica. La disponibilitat de recursos econòmics per part de les diferents institucions, així com l'augment de la pressió per a publicar dins del món acadèmic han contribuït a que el nombre de publicacions i de investigadors sobre migracions hagi continuat creixent amb força. Sota el nostre parer, en el context de crisi econòmica i de redefinició del sistema productiu del país que es perfila en un futur proper, pot ser important destinar un major nombre de recursos a estudiar i configurar models de relació que permetin conviure conjuntament als ciutadans que actualment configuren el país. La recerca dels models de relació hauria de ser capaç de valorar de manera ponderada no només les dificultats sinó també les potencialitats de conviure en un mateix territori gent amb bagatges individuals i col·lectius diversos.

En aquest context també seria interessant recuperar una visió més àmplia de la recerca en migracions i incloure estudis sobre els processos de retorn d'emigrants catalans, ja siguin persones que no havien realitzat cap moviment migratori abans de la emigració com de persones que havien immigrat a Catalunya i que després de l'assentament decideixen tornar al país d'origen.

Les relacions transnacionals en un context planetari cada vegada més globalitzat i on l'increment de la mobilitat ha redefinit les relacions entre les persones de diferents territoris, sota el nostre parer, s'acabaran incorporant en la recerca sobre migracions com un fenomen més a tenir en compte i no com un dels temes a estudiar. Els moviments migratoris multidireccionals, d'anada i retorn constant, i les relacions transnacionals entre dos o més territoris seran elements intrínsecs de qualsevol moviment migratori futur.